

*В. В. Джинджоян,
д. е. н., доцент, професор кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу,
ВНПЗ "Дніпровський гуманітарний університет"
ORCID ID: 0000-0003-0296-4092*

DOI: 10.32702/2306-6806.2022.2.10

ВПЛИВ ОСВІТНЬОГО ТУРИЗМУ НА ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

*V. Dzhyndzhoian,
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Tourist
and Hotel and Restaurant Business, Dnipro University of the Humanities*

THE IMPACT OF EDUCATIONAL TOURISM ON THE FORMATION OF INTERNATIONAL COMPETITIVENESS

У статті досліджено роль освітнього туризму в контексті теорій, що пояснюють вплив міжнародного руху людських ресурсів на країни донори та країни реципієнти. Виявлено, що освітній туризм є досить неоднозначним явищем, бо з чисто теоретичної точки зору це досить позитивне явище, коли молоді спеціалісти здобувають освіту за кордоном і повертаються з місцем свого основного мешкання з метою здобути роботу. Розкрито роль освітнього туризму як частину трудової міграції, коли людина здобуваючи кваліфікацію за кордоном, знаходить роботу та залишається як трудовий мігрант. У результаті систематизації основних класичних концепцій міжнародного руху людських ресурсів виявлено, що вплив освітнього туризму досить легко описати за допомогою класичної графічної моделі переміщення людських ресурсів між державами та вплив на їх економіки. Доведено, що в рамках цієї концепції країни діляться на реципієнтів, які приймають освітніх туристів, та донорів, що є експортерами освітніх туристів. Відзначено різний набір ефектів від освітнього туризму для цих двох категорій країн.

The article examines the role of educational tourism in the context of theories that explain the impact of the international movement of human resources on donor and recipient countries. It was found that educational tourism is a rather ambiguous phenomenon, as from a purely theoretical point of view it is a very positive phenomenon when young professionals study abroad and return to their place of residence in order to get a job. The role of educational tourism as a part of labor migration is revealed, when a person acquires a qualification abroad, finds a job and stays as a labor migrant. As a result of systematization of the main classical concepts of the international movement of human resources, it was found that the impact of educational tourism is quite easy to describe using the classical graphic model of human resources movement between states and their economies. It is proved that within the framework of this concept, countries are divided into recipients who receive educational tourists and donors who are exporters of educational tourists. Different sets of effects from educational tourism for these two categories of countries are noted. External effects of the international movement of human resources (where educational tourism is a component) on the competitiveness of the economy of donor states and recipient states of human resources in a simplified form can be described in a simplified form within the simplicity of the movement of labor and graphic modes. For human resource recipient countries, educational tourists are potential workers and migrant workers. They have a positive effect on GDP, aggregate output and other macroeconomic indicators. In general, for recipient countries, educational tourism is quite a profitable business. At the same time, for donor countries, educational tourism is quite ambiguous. On the one hand, it

allows educational tourists to acquire unique skills and obtain high qualifications. On the other hand, educational tourism contributes to the outflow of qualified personnel, lower GDP, aggregate output and other important indicators of the state of the economy. One of the most considered effects of the international movement of human resources and educational tourism on the economy of the donor state is the remittances of migrant workers to their homeland, for their families.

Ключові слова: економічний розвиток, країна-донор, країна-реципієнт, міжнародна міграція, освітній туризм, рух людських ресурсів.

Key words: economic development, donor country, recipient country, international migration, educational tourism, human resources movement.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Освітній туризм можна розглядати одночасно як складову туристичної діяльності, з іншого боку, з огляду на українські реалії як складову міжнародного руху людських ресурсів. Іншим аспектом який спонукає досліджувати освітній туризм через призму концепцій міжнародного руху людських ресурсів є те, що на сьогодні не існує теорій, які б точно описували саме вплив освітнього туризму на економіку країни. Водночас якщо досліджувати цей процес через теорії міжнародного руху людських ресурсів, то тут є значні теоретичні наробки, які легко дозволять описати взагалі як впливає міжнародний рух людських ресурсів та освітній туризм як його складову на економіку країни.

Перед тим як почати узагальнення теоретичних концепцій, які визначають вплив міжнародного руху трудових ресурсів на економіку, досить важливо вказати наскільки проблематика освітнього туризму є актуальною в Європі та Україні. Оскільки на сьогодні зазначені проблематики не приділяється належна увага і в Україні не існує певної концепції, яка б хоча б проводила моніторинг щодо міжнародного руху людських ресурсів в цілому і освітнього туризму зокрема.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Взаємозв'язок освітнього туризму і розвитку міграційних процесів як наслідок дії комплексу об'єктивних і суб'єктивних чинників розглядали Пітюлич М., Babolian H., Hope J., Rasli A., Sami A. Позитивний вплив освітнього туризму на рівень ВВП описували Капітан В., Сардак С., Irfan A., Liaquat, H., Quezada R., Samah A., Ahmadian M., Gill S., Hendijani R., Babolian R. Питання щодо використання міграційного капіталу вивчали у своїх працях Войтюк О., Snyder T., de Brey C., Dillow S., Zarzuela M., Pernas F., Calzon S., Ortega D., Rodriguez M. Але на сьогодні не існує конкретної концепції, яка б проводила дозволяла систематизувати постійне спостереження за явищами і процесами, що проходять в русі людських ресурсів в цілому і освітньому туризмі зокрема.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення ролі освітнього туризму у формуванні міжнародної конкурентоспроможності через розгляд класичних концепцій впливу міжнародного руху людських ресурсів на економіку країни.

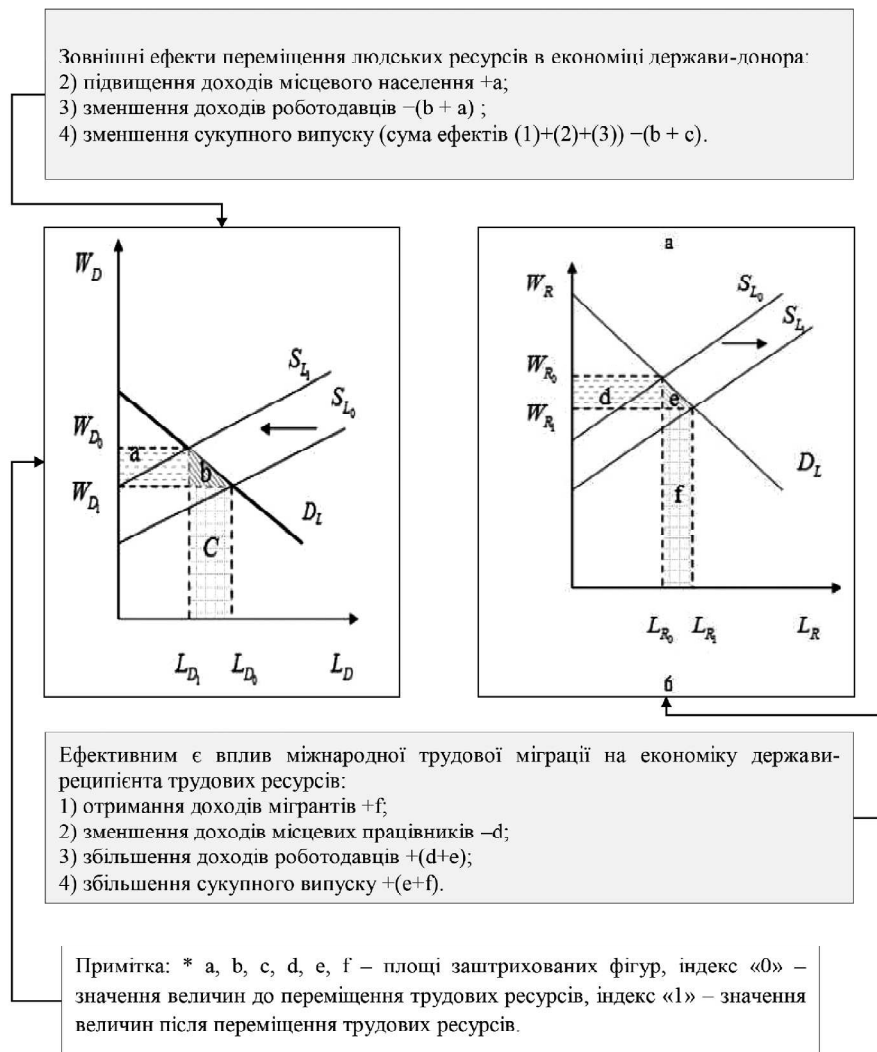
ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Станом на кінець 2020 року більшість мігрантів проживають в Європі — 34%, тоді як у Азії — 28%, в Північній Америці — 23%. Експерти Міжнародної організації міграції встановили, що за останні десятиліття кількість держав-реципієнтів збільшилася із 39 до 67, а кількість держав-донорів через глобальну політичну кризу та зміну світової системи координат щодо

невтручання у системний устрій інших держав, збільшилася з 29 до 55. Змінилися також вектори міграційної політики держав реципієнтів. Так, Італія, Іспанія, Швейцарія, Малайзія, Корея, Таїланд, які, зазвичай вважалися такими, звідки люди виїжджають у пошуках кращих і стабільних доходів, сьогодні приймають дедалі більшу кількість трудових та політичних мігрантів на своїй території. За період 2014—2020 рр. переважає міжнародний рух людських ресурсів у Європу із політичних причин, проте, і ці мотиви мають економічну складову. Так, як населення, котре потерпає від наслідків військових дій у світі, більше тяжіє їхати у ті держави, де буде не лише політичний притулок, а й стабільний грошовий дохід та робота. Отже, друга декада 21 ст. нам диктує такі фактичні показники міграції — 95 млн осіб, втричі більше, аніж у 90-х роках минулого століття. Зростає пропозиція із держав, у яких сформовані фактори "виштовхування", особливо, для молоді проте, попит на кваліфікованих працівників відрізняється у різних державах [5]. Через дисбаланси у структурних співвідношеннях попиту і пропозиції робочої сили у світі, значна частина міжнародного руху людських ресурсів відбувається нелегально, тому навіть у розвинених державах ще існують острівці тіньової економіки, чорного ринку праці, незаконного переміщення осіб, торгівлі людьми та контрабанди.

Аналізуючи роль освітнього туризму, слід виділити наступні опрацювання, які дають змогу осмислити це явище. У вітчизняній літературі взаємозв'язок освітнього туризму і розвитку оцінюється неоднозначно. Пітюлич М. вважає, що унаслідок дії комплексу об'єктивних і суб'єктивних чинників дуже мало освітніх туристів повертаються на батьківщину з новими знаннями, вміннями та цінностями й лише деяким з них вдається ефективно застосувати ці надбання на місцевому ринку праці, модернізувати свої території походження та сприяти економічному розвитку держави [3]. Капітан В. у своїх дослідженнях приходять до висновку, що при незначних обсягах міжнародних рух людських ресурсів та освітній туризм здійснює позитивний вплив на рівень ВВП на одну особу в державі, а при значних — негативний. Вона стверджує, що вплив грошових переказів мігрантів у короткостроковій перспективі веде до зростання добробуту населення, однак у довгостроковій перспективі їх вплив залежатиме від сфери розподілу й ефективності використання цих коштів [2]. Войтюк О. наводить аргументи, що учасники міжнародного руху людських ресурсів є не єдиною категорією потенційних підприємців, які можуть відкрити бізнес використовуючи міграційний капітал. Діти заробітчан також мають доступ до міграційних коштів, що можуть бути використані ними на заснування власної справи [1].

У зарубіжній літературі освітні туристи розглядаються як майбутні мігранти або "постачальники зарубіжної допомоги" завдяки трансфертам і транснаціональній діяльності у державах походження [5]. На

Рис. 1. Спрощена графічна модель переміщення людських ресурсів між державами та вплив на їх економіки

думку Гонсалеса Г. соціальні трансферти освітніх мігрантів є більш важливими, ніж грошові [11]. До соціальних трансфертів автор відносить ідеї, ноу-хау, норми, цінності, знання, поведінку, практики і вміння, які освітні туристи привозять чи присилають до дому. Це сприяє розвитку держави походження освітніх туристів. Проте варто відмітити, що здебільшого теоретичний дискурс в основному має односторонній характер, увага здебільшого приділяється трансфертам та їхнім безпосереднім економічним наслідкам. Менш систематично досліджуються нематеріальні ефекти трансфертів, як-от: вплив на здоров'я, освіту, соціальні та етнічні аспекти в державах походження освітніх туристів. Також недостатньо уваги приділено таким нематеріальним ефектам міграції як роль освітніх туристів у зміні культурного і соціального середовища в державі походження мігранта.

Арандо Дж. запропонував більш всесторонній підхід до розуміння "розвитку" як процес, який дозволяє збільшити свободи і можливості людей. Він використовує концепцію "людських можливостей" ("human capability"), зміст якої полягає в тому, що розширення можливостей покращує якість життя (наприклад, доступ до яксної медицини, освіти, зайнятості). А. Сен аргументує, що зростання доходу не повинно бути лакмусовим тестом для розвитку, натомість ключовим є питання про те, чи збільшуються можливості покращення якості життя людей. Проте за несприятливих умов освітні туристи не можуть досягти певного розвитку людського капіталу, який формується з огляду на стратегії

виживання. Це в свою чергу матиме незначний вплив на розвиток на локальному і національному рівні. Вище ми зазначили певні аспекти, що описують вчені у своїх працях відносно ролі освітнього туризму в концепціях міжнародного руху людських ресурсів. Однак зазначені опрацювання не дають повної картини впливу міжнародного руху людських ресурсів на економіку країни, однак наступна теорія дає змогу повністю розкрити дану проблематику. Зовнішні ефекти міжнародного руху людських ресурсів (де освітній туризм є складовою) на конкурентоспроможність економіки держав-донорів і держав-реципієнтів людських ресурсів у спрощеному вигляді прийнято описувати в межах простої графічної моделі переміщення трудових ресурсів між державами, що представлено на рисунку 1.

Як видно з рисунку загальний ефект впливу людських ресурсів на суспільне виробництво є достатнім, оскільки сума випуску в обох державах після міграції є вищою, ніж до $-(f + e) - (b + c) > 0$. Висновок, який можна зробити з простої графічної моделі впливу переміщення людських ресурсів між державами на їх економіки, полягає в тому, що перерозподіл трудових ресурсів між державами зумовлює їх ефективніше використання в наднаціональному масштабі [9; 12]. Міжнародний рух людських ресурсів та освітній туризм зумовлює чимало позитивних ефектів в економіці приймаючої держави. Проте існують і негативні ефекти впливу міжнародного руху людських ресурсів та освітнього туризму на конкурентоспроможність економіки

Таблиця 1. Основні зовнішні ефекти міжнародного руху людських ресурсів та освітнього туризму в економіці держави-реципієнта

Позитивні ефекти	Негативні ефекти
<p>Збільшення трудових ресурсів в економіці, зростання обсягів виробництва, внутрішнього ринку (за рахунок збільшення доходів). Додаткове надходження інтелектуального капіталу та знань в економіку. Згладжування структурних диспропорцій на ринку праці. Амортизація циклічного процесу безробіття. Покращання вікової структури трудових ресурсів у короткостроковій і довгостроковій (щодо міграції сімей) перспективах. Зростання конкурентоздатності продукції за рахунок нижчої вартості праці мігрантів порівняно з місцевими виробниками. Економія на пенсіях та інших соціальних виплатах (у випадку тимчасової міграції). Економія на навчанні (у разі залучення кваліфікованих робітників)</p>	<p>Збільшення бюджетного навантаження за рахунок додаткових соціальних витрат (переважно у випадках постійної міграції, міграції сімей і наявності «сильної пастки безробіття»). Збільшення бюджетного навантаження за рахунок «сильної» та «локальної» пасток безробіття. Зростання тіньового сектору економіки. Додаткові витрати на нейтралізацію посилення соціальної напруги та криміналізації (переважно у випадку нелегальної міграції)</p>

Таблиця 2. Основні зовнішні ефекти міжнародного руху людських ресурсів та освітнього туризму в економіці донора

Позитивні ефекти	Негативні ефекти
<p>Зменшення напруги на місцевому ринку праці. Інвестиції потенційних мігрантів у освіту. Зниження рівня безробіття (і/або збільшення заробітної плати). Зниження бюджетного навантаження за рахунок виплат по безробіттю та інших бюджетних витрат (освіта, охорона здоров'я). Зростання доходів населення за рахунок трансфертів мігрантів. Попит на внутрішньому ринку товарів і послуг за рахунок трансфертів. Інвестиції сімей мігрантів за рахунок трансфертів. Можливість повернення кваліфікованих робітників, які здобули досвід та освіту за кордоном («безкоштовно»). Зниження рівня бідності</p>	<p>«Відтік мізків», кваліфікованих кадрів, унаслідок чого – технологічне відставання. Зменшення ВВП. Можливе зростання інфляції у випадку великої переваги зовнішніх трансфертів. Скорочення трудових ресурсів у довгостроковій перспективі</p>

держави-реципієнта. Відзначимо, що міжнародний рух людських ресурсів та освітній туризм здійснює великий вплив на інституційну структуру економіки.

Як зазначалося, в сучасних умовах нелегальний міжнародний рух людських ресурсів набуває дедалі більших масштабів. Зазвичай нелегальні трудові мігранти потрапляють у тіньовий сектор економіки, збільшуючи його питому вагу [8; 10]. Загалом основні позитивні та негативні зовнішні ефекти міжнародного руху людських ресурсів та освітнього туризму в економіці держави-реципієнта представлено в таблиці 1.

Нелегальний рух людських ресурсів є негативним і деструктивно впливає у довгостроковій перспективі на будь-яку національну економіку держави-реципієнта міжнародного руху людських ресурсів. У цьому аспекті досить перспективним виглядає дослідження зв'язку між припливом людських ресурсіві питомою вагою тіньового сектору в економіці держави-донора, проте такі дослідження нам невідомі. Негативний вплив міжнародного руху людських ресурсів на економіку здійснюється і через соціально-культурні фактори. Якщо в середині ХХ ст. люди іммігрували переважно сім'ями, купували чи винаймали житло, маючи намір залишитися в новій державі, народжували там дітей, то в ХХІ ст. вони прибувають поодиночі, розглядаючи нову державу лише як тимчасове місце проживання. Тому з імміграцією, насамперед нелегальною, цілком справедливо пов'язують підвищення криміналізації суспільства [50]. В такому разі економіка держави-реципієнта несе додаткові витрати на боротьбу з посиленням криміналізації суспільства. Насамперед цей

ефект посилюється, коли мігрують сім'ї з батьками, яким у державі-реципієнті виплачуватиметься пенсія. Негативний вплив міжнародного руху людських ресурсів на економіку держави-реципієнта проявляється й у тому, що людські ресурси претендують на певну частку суспільних благ, які надає держава для своїх громадян. Але іммігранти не вносили раніше свого вкладу в створення суспільних фондів, а тому в разі доступності для них такого роду суспільних благ створюється додаткове навантаження на бюджет держави.

Щодо впливу міжнародного руху людських ресурсів та освітнього туризму на економіку держави-донора спектр зовнішніх ефектів, які виникають у цьому разі, досліджений значно менше. Одним з найбільш розглядуваних ефектів міжнародного руху людських ресурсів та освітнього туризму на економіку держави-донора є перекази працівників-мігрантів на батьківщину, для своїх сімей. Основні позитивні та негативні зовнішні ефекти міжнародного руху людських ресурсів та освітнього туризму в економіці донора людських ресурсів подано у таблиці 2.

Крім проаналізованих ефектів, які є проявами прямого впливу процесу міжнародного руху людських ресурсів та освітнього туризму на економіку держави-доноріві реципієнтів людських ресурсів, існує і непрямий вплив. Ефекти прямого впливу можна проаналізувати більш-менш коректно шляхом прямого порівняння відповідних економічних показників, зміна яких пов'язується з міжнародною міграцією робочої сили — рівня доходів, витрат, заробітної плати, зайнятості серед мігрантів і місцевого населення. Ефекти непрямого впливу проаналізувати на порядок складніше.

ВИСНОВКИ

Отже, досліджуючи роль освітнього туризму в контексті теорій, що пояснюють вплив міжнародного руху людських ресурсів на країну слід навести ряд висновків, які мають значну практичну цінність. По-перше, як виявилось освітній туризм є досить неоднозначним явищем, бо з чисто теоретичної точки зору це досить позитивне явище коли молоді спеціалісти здобувають освіту за кордоном і повертаються з місцем свого основного мешкання з метою здобути роботу. Разом з цим у реальності освітній туризм є частиною трудової міграції, коли людина здобуваючи кваліфікацію за кордоном, знаходить роботу та залишається як трудовий мігрант. По-друге, в результаті систематизації основних класичних концепцій міжнародного руху людських ресурсів виявлено, що вплив освітнього туризму досить легко

описати за допомогою класичної графічної моделі переміщення людських ресурсів між державами та вплив на їх економіки. В рамках цієї концепції країни діляться на реципієнтів, що приймають освітніх туристів, та донорів, що є експортером освітніх туристів. Для цих двох категорій країн, ефекти від освітнього туризму будуть різними. Для країн реципієнтів людських ресурсів, освітні туристи це потенційні робітники та трудові мігранти. Вони позитивно впливають на ВВП, сукупний випуск та інші макроекономічні показники. В цілому для країн реципієнтів, освітній туризм досить вигідна справа. Водночас для країн донорів, освітній туризм є досить неоднозначним явищем. З одного боку, він дає змогу освітнім туристам здобути унікальні навички та отримати високу кваліфікацію. З іншого боку, освітній туризм сприяє відтоку кваліфікованих кадрів, зниженню ВВП, сукупного випуску та інших важливих показників стану економіки.

Література:

1. Войтюк О. Трудова міграція українців за кордон і роль міграційного капіталу. Укрслово. Інтернет-видання. URL: <http://ukrslovo.org.ua/ukrayina/suspilstvo/trudova-migratsiya-ukrayintsiv-za-kordon-i-rol-migratsijnogo-kapitalu.html> (дата звернення: 11.06.2021).
2. Капітан В.О. Трудова міграція як аспект проблеми зайнятості в державі. Ефективність державного управління. 2019. № 32. С. 474—481.
3. Bhuiyan M., Islam R., Siwar C., and Ismail S. "Educational tourism and forest conservation: Diversification for child education", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2010. Vol. 7. Pp. 19—23.
4. Cooper C., and Latham J. "English educational tourism", *Tourism management*. 1988. Vol. 9 (4). Pp. 331—334.
5. Hope J. "Compare nationwide financial aid statistics with your institution's practices", *The Successful Registrar*. 2019. Vol. 18. Issue 2. Pp. 9—19.
6. Quezada R. "Beyond educational tourism: Lessons learned while student teaching abroad", *International Education Journal*. 2004. Vol. 5 (4). Pp. 458—465.
7. Samah A., Ahmadian M., Gill S., Hendijani R., and Babolian R. "Factors affecting educational tourism development among local communities in the Klang Valley, Malaysia", *Life Science Journal*. 2012. Vol. 9 (4). Pp. 3298—3303.
8. Sardak S., Dzhyndzhoian V. and Samoilenko A. "Global innovations in tourism", *Innovative Marketing*. 2016. Vol. 3. Issue 12. Pp. 45—50.
9. Sardak S., Korneyev M., Fedotova T. and Tryfonova O. "Current trends in global demographic processes", *Problems and Perspectives in Management*. 2018. Vol. 16, Issue 1. Pp. 48—57.
10. Sie L., Patterson I., and Pegg S. "Towards an understanding of older adult educational tourism through the development of a three-phase integrated framework", *Current Issues in Tourism*. 2016. Vol. 19 (2). Pp. 100—136.
11. Snyder T., de Brey C. and Dillow S. (2020). "Digest of Education Statistics 2020, NCES 2017-094", National Center for Education Statistics, URL: https://nces.ed.gov/programs/digest/current_tables.asp (дата звернення: 29.12.2021).
12. Zarzuela M., Pernas F., Calzon S., Ortega D., and Rodriguez M. "Educational tourism through a virtual reality platform", *Procedia Computer Science*. 2013. Vol. 25. Pp. 382—388.

References:

1. Wojtyuk, O. (2021), "Labor migration of Ukrainians abroad and the role of migratory capital", *Ukrslavo*, [Online], available at: <http://ukrslovo.org.ua/ukrayina/suspilstvo/trudova-migratsiya-ukrayintsiv-za-kordon-i-rol-migratsijnogo-kapitalu.html> (Accessed 6 June 2021).

2. Kapitan, V. (2019), "Labor migration as an aspect of the problem of employment in the State", *Efektivnist' derzhavnoho upravlinnia*, vol. 32, pp. 474—481.

3. Bhuiyan, M. Islam, R. Siwar, C., and Ismail, S. (2010), "Educational tourism and forest conservation: Diversification for child education", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, vol. 7, pp. 19—23.

4. Cooper, C. and Latham, J. (1988), "English educational tourism", *Tourism management*, vol. 9 (4), pp. 331—334.

5. Hope, J. (2019), "Compare nationwide financial aid statistics with your institution's practices", *The Successful Registrar*, vol. 18, pp. 9—19.

6. Quezada, R. (2004), "Beyond educational tourism: Lessons learned while student teaching abroad", *International Education Journal*, vol. 5 (4), pp. 458—465.

7. Samah, A. Ahmadian, M. Gill, S. Hendijani, R. and Babolian, R. (2012), "Factors affecting educational tourism development among local communities in the Klang Valley, Malaysia", *Life Science Journal*, vol. 9 (4), pp. 3298—3303.

8. Sardak, S. Dzhyndzhoian, V. and Samoilenko, A. (2016), "Global innovations in tourism", *Innovative Marketing*, vol. 3, issue, 12, pp. 45—50.

9. Sardak, S. Korneyev, M. Fedotova, T. and Tryfonova O. (2018), "Current trends in global demographic processes", *Problems and Perspectives in Management*, vol. 16, Issue 1, pp. 48—57.

10. Sie, L. Patterson, I. and Pegg, S. (2016), "Towards an understanding of older adult educational tourism through the development of a three-phase integrated framework", *Current Issues in Tourism*, vol. 19 (2), pp. 100—136.

11. Snyder, T. de Brey, C. and Dillow, S. (2020), "Digest of Education Statistics 2020", National Center for Education Statistics, NCES 2017-094, [Online], available at: https://nces.ed.gov/programs/digest/current_tables.asp (Accessed 29 Dec 2021).

12. Zarzuela, M. Pernas, F. Calzon, S. Ortega, D. and Rodriguez, M. (2013), "Educational tourism through a virtual reality platform", *Procedia Computer Science*, vol. 25, pp. 382—388.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2022 р.

www.dy.nauka.com.ua

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net
тел.: (044) 223-26-28, (044) 458-10-73